olgu traditsiooniliselt pärandunud käsikirjade kaudu: arendama 'võima', ebelema 'verzagen', emmis 'kuni', kaduma 'kahetsema', kebja, kätk 'varandus', saalis 'saak', suda 'teps'; *ſemperraſt, Söhmenaigk, wehjed* 'väed', *kui tao, ſiddes* ∾ *ſees, weddixet* 'veised', *keddet* ∾ *kehjet* 'käed', *Lind* (= litn?) 'linn', *kauxe* 'kaob', *pannexe* 'paneb', imperat. *waltataket* 'vaadake', *Iholis ninck Hingelis* jne. Õige rohkesti leidub S.-i keeles tolleaegseid ja praegusigi murdejooni, nii läänest (*hohme hohmicko, iſſi, öhel pöhal, löidma, möñigkat, uſckma, rehckma,* süstma 'viskama', mali 'teat. rinnaehe naistel', ahtuke), idast (*tehnut, ennamb, wegkiwambax, laus* 'lausus', *üchtleiſe, ſauw* 'kepp', teps, mõrsja) kui ka lõunast (heiditama, heris, nuulma 'arvama', nakkama, parahellis, *piddune pehw,* rase jne.), kuna ta nähtavasti tarvitanud oli oma eelkäijate eri- ja segamurdelisi käsikirju. Ühelhoobil arhaismide ja murdejoonte hulka kuuluvad S.-il keelendid *aigk, taiwas, waiw, wainlane, kail, pail, nahr* 'naer', *nouwo* ∾ *newo* 'nõu', *auwo, towotus, kaſwo, rahwul, mea* 'mis', *hebbedax* j. t. Et S. senini ainult käsikirjades tsirkuleerivaid pühakirja tõlkeid ja eestikeelseid jutlusi, palveid ja kirikulaule ortograafiliselt ja häälikuliselt võrdlemisi ühtlasel kujul trükitult kõigile kättesaadavaks oli teinud ja põhjaeestilist kirikukeelt lühikeses grammatikas esmakordselt oli isegi teoreetiliselt käsitlenud, jäi arusaadavalt S. kõigile eesti kirjakeele tarvitajaile pikemaks ajaks kõikumatuks autoriteediks ja tema keelepruuk pühendatud normiks, seda enam, et samadele radadele asus ka järgmine, H. Göseken'i (vt.) grammatika. Suuremaid muudatusi, eriti keelesisulist laadi, tõi siin alles Hornung oma grammatikas ja muudes teostes, eriti kui tema uuendused maksma pääsesid uues testamendis (1715) ja piibli esimeses trükis (1739). S.-i kirjaviisi traditsiooni lõplikult murdis aga alles Ed. Ahrens (vt.).

Recke-Napiersky IV, Beise II; O. A. Forsström, Kuvaus Inkerinmaan oloista Ruotsinvallan aikana I (1890), lk. 37; C. Öhlander, Om den svenska kyrkoreformationen uti Ingermanland. Ett bidrag till svenska kyrkans historia åren 1617—1704 (1900); G. O. F. Westling, Meddelanden om den kyrkliga kulten i Estland under det svenska väldets tid (Sundsvalls högre allm. läroverk läsåret 1895—96, ka saksa k. Beiträge V, lk. 281 jj.); W. F. Steingrüber, Bemerkungen, die ehstn Sprache in beiden Hauptdialekten betreffend..(1827); O. W. Masing, Beitrag zur Ehstn. Orthographie (1824); D. H. Jürgenson, Kurze Geschichte d. ehstn. Literatur (Verh. GEG I, 2, lk. 46—48); Paucker, Geistl., 23, 42, 45, 47, 55, 182, 220, 232; V. Reiman, Eesti Piibli ümberp. I.II (1890), lk. 82—92; M. J. Eisen, Tähtsad mehed VI (1884); Hermann, E. kirj. ajal., 32 48; T. Sander, Eesti kirjand. ajalugu III (1901), lk. 17—33; Kampmann, Peaj. IIII, 163—70; Ridala, E. kirj. ajal. (1922), lk. 107—11; Eesti Kultura I (1911), lk. 250 jj. (V. Grünthal); E. Kirj. 1909, lk. 203 (V. Reiman), 1914, lk. 68—70, 185 j. (J. Jõgever), 1920, lk. 290—96, 333—41 (A. Saaberk), 1927, lk. 447—51 (K. Mihkla); Eesti Keel 1925, lk. 35—39 (M. J. Eisen), 137 (A. Saareste). *A. R. C.; A. S-te.*

STALEN (Stalenus, Stahlenius), Johan, kirikutegelane, sünd. a. 1590 Ölmestadi klk. Smålandis Rootsis, õppis Upsala ülikoolis, omandades seal a. 1617 *mag. phil.* astme, reisis siis välismaal, määrati a. 1624 Upsala ülikoolis kreeka keele, a. 1640 usuteaduse professoriks ja sai a. 1647 esimeseks usuteaduse professoriks. A. 1648 *dr. theol.* astme omandanud, määrati ta samal a. Liivimaa superintendendiks ja Tartu ülikooli prokantsleriks. Ühtlasi määras kun. Kristiina kiri 8. IV 1648 ülemkonsistooriumile, et tulevikus konsistooriumide koosseis peab kujunema puhtvaimulikuks, nii et ilmliku direktori asemel superintendent pidi saama ülemkonsistooriumi juhatajaks. Tartu magistraat ei tahtnud niisugust linnakonsistooriumi koosseisu muutmist lubada, sest et seega konsistooriumist oleks välja langenud bürgermeister ja magistraadi liikmed, samuti polnud rüütelkond nõus ülemkonsistooriumi ümbermoodustamisega puhtvaimulikuks. Nii tuli S.-il võidelda rüütelkonna ja magistraadi opositsiooniga. Samuti polnud rüütelkond nõus S.-i kavatsusega kirikuvisitatsioone Rootsi eeskujul ilma ilmlikkude kaaslasteta toimetada. Ses. asjas suvel 1649 Rootsis käies leidis S., et riigivalitsus teda küllalt energiliselt ei toeta. Aug. s. a. määrati ta Växjö piiskopiks Rootsis, käis veel a. 1650 Liivimaal, pidades läbirääkimisi maapäevaga, ja suri 11. II 1651 Växjös. — S. on avaldanud filosoofilisi ja usuteaduslikke disputatsioone j. m.

(L. v. Bergmann), Kurze biogr. Nachr. v. d. Gen.-Superintendenten Livlands (1814), lk. 6; Gadebusch, L. B. III, lk.197; Recke-Napiersky IV; Napiersky, Pred.-Lex. IV; E. Hj. J. Lundström, Bidrag till Livlands kyrkohistoria (1914), lk. 126—40. *O. S.*

STARKOPF, Anton, kujur, sünd. 11. IV 1889 Harjumaal Kohila v. taluomaniku pojana, omandas hariduse Järvakandi ministeeriumikoolis, Tallinna kaubanduskoolis ja kõrgematel kaubandus-tööstuskursustel Peterburis,